

ԳԱՅՐԵՆԻՔ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ կը հրատարակուի ամեն Շաբաթ օր: — Բաժանորդագրութեան պայմանն են Գօրայ եւ Գաւառաց համար, քրատարութեան ծախք միասին 50 դր: — Վեցամսեայ մէկ հաւարդ Օսմ. անի: — Ձեռքէ կը ծախուի 40 փարսի: — Ուրիշ գիրք եւ համակ պէտք է ուղղել առ Տէր-Խոջապի Մ. Տ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Մ. Սարգսեան տպարան, Մերման հար- շու Բիւշտի Էջեմի խան քիւ 20:

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԼԴ.

.....հարեկամ

Ուշադրութեամբ կարդացի Տ. Մելքիսեդեկ Սրբազանին նոր մէկ գործը: Ամեն ոք կը կարծէր թէ Գրդը-Թօփրաքի մենակեացը ոչ միայն իւր Ազգ. կեանքը կնքած ալ, և իւր զրիչը ժանդոտած է, և նախկին Մուրատեանց Սրբազան յետ երկարատեւ լուրթեան երեք տարի վերջը հրապարակ կուղայ: Ռուսաստանի կրօնական և կրթական ազգիտուր վիճակը, և ցաւալի հետեանքները ի հանդէս կը բերէ: Ի՞նչ սրտադրաւ տեսարաններ, ի՞նչ վառ և բորբոքեալ երեւակայութիւն, ի՞նչ սուր սլաքներ ընդդէմ եկեղեցւոյ և ազգի պատուին բռնաբար- ման կը ցայտին, կը բլլին և կերթան իրաւօրէն իրաւամբ այն անձնաւորութիւններ որք պատճառ եղան եկեղեցւոյ ինքնօրինութեան բռնաբարուե- լուն: Երբ Մուրատեանց Սրբազան կը խօսի այն լեզուով ու գրչով զոր կը խօսէին երանելի նախ- նիք հոյ, որոյ և կոտորածի վայրկեաններու մէջ, շատեր յեկեղեցականաց պատկառ կը կենան և կը խոնարհին յայտնուած ճշմարտութեանց և իրողու- թեանց առջև: Երբ ամեն բան վերջացաւ, ծարըն- տիրն իւր դահլը բազմած, Ռուսաստանի վարժա-

րանք կիսափուլ վիճակի մատնուած, ծարընտրի անուանումն հաստատող Ազգ. իշխանութիւնը վեր- ջացած և նորա ընտրութիւնն չատաւովող հրա- պարակազրերէն շատեր զղում յայտնելու և իրենց ապախարանքը քաւելու վիճակին հասած են, Տ. Մելքիսեդեկ Սրբազան այսպիսի գեղեցիկ առիթ- մը չէր կարող գտնել Ազգ. պաշտօնական խաբէ- ութիւնները ի վեր հանելու և զանոնք հարուա- ծելու համար: Ի՞նչ պաշտելի անձնաւորութիւն մը պիտի լինէր Մուրատեանց Սրբազան իւր այս եր- կասիրութեամբ, եթէ կաթողիկոսական ընտրու- թեան ենթակայն, բսել կուղեմ՝ ազդին միահա- մառ ձայնիւ ընտրեալը չի լինէր ինքը: Անոնք որ պաշտօնական խաբէութեամբ և հրատարակու- թեամբ մոխիք ցանել կուզեն ժողովրդեան աչքին, այն եկեղեցականք որ Ազգ. իրաւանց դաւաճա- նութեան հեղինակ եղան, չեն շառաղունիր արդ- եօք կարգալով այդ երկասիրութիւնը որ արդէն ճշմարտութիւն էր իրենց համար և նախկին կը ջա- նալին զայն քրօքել: Իայց ի՞նչու այսպէս լինիմք բարեկամ: Ազգ. արժանապատուութիւնը, ար- ժանեաց գիտալիցութիւնը պէտք է ներէ և հան- դուրժէ: Երբ Մուրատեանց Սրբազանի նման հոյա- կապ անձնաւորութիւնը Գրդը-Թօփրաքի մենաս- տան ընտրեն իրենց, ուրիշին հացովն մատնին, ինչ անդին եկեղեցական կոչման անարժան, և ուրիշ տալ քառաբլիսպարտ եկեղեցականք մայրաքաղաքին կանոնօրթապետ մէջ հովուական պաշտօն կատարեն և այս ու այն ազդեցիկ անձանց քրանցքն հաճու-

րելով, քմահաճոյքը չոյելով ու շողոքորթելով գի-
րանան ու ստուարանան... Անցնինք այս ամենը և
թողումք որ ժամանակը որ ամենէն անողոք դա-
տաւորն է, այս ազգին ճանչցնէ ո՞վ է իւր բարե-
կամն ու թշնամին, ո՞վ է անձնուէրն ու անձնա-
սէրն:

Ազգ. լրագրութեան խորհրդածութեանց
նիւթ մատակարարող խնդիրներ հետզհետէ կը
բազմանան: Աւստրիոյ Սուլովայ քաղքին մէջ կա-
տարուած ամուսնական խնդիր մը բաւական վէճ
յարոյց վերջին օրերս կրօն. ժողովոյ մէջ: Արդէն
այս ամուսնութիւնը էջմիածնի Սինօգէն անվաւեր
դատուած և յանձնարարուած էր իբր չորս ամիս
առաջ Ազգ. Պատրիարքարանի պատգելու համար
պսակադիր քահանան. ըստ որում ամուսնացեալը
իւր եղբօրը թողը կնութեան առած էր: Այս
խնդիրը կրօն. ժողովոյ մէջ սաստիկ վիճաբանու-
թեան նիւթ եղած էր և ժողովը երկու կուսակ-
ցութեան բաժնուած: Սակայն մի կուսակցութիւնը
որոյ գահերէցն էր Տ. Խորէն Նար-Պէյ Սրբազան,
յաջողեցաւ յաղթանակը տանելու, զի Նար-Պէյ
Սրբազան իբր սպառնալիք իւր հրաժարականը դը-
րաւ սեղանին վրայ: Արդէն մեր մէջ հրաժարա-
կանը շատ խնդիրներ լուծելու բնութիւնն ունի.
այսպէս եղաւ Սուլովայի ամուսնութիւնն ալ որ
վաւերացուեցաւ Պատրիարքական հրամանագրով:

Կը յիշես բարեկամ, որ Խարբերդցի Տ. Երեմիա
մը ունէինք, որ էջմիածնի Սինօգի որոշմամբ և
Ազգ. Պատրիարքարանի պաշտօնական ծանուցմամբ
կարգաւոյժ հրատարակուած էր այն անլուր դայ-
թակղութեանց պատճառաւ զորս մարդ կամէնայ
բերանը առնուլ: Այս քահանան այժմ Հիւանդա-
նոց կը գտնուի, ըստ որում բարձրաստիճան եկե-
ղեցականք միջամտելով ապաշխարանաց ենթար-
կեցին: Այդ անձը որ յանձն առած չէր երբեմն
ապաշխարանաց ենթարկուիլ և որ այս պատճա-
ռաւ եկեղեցական սքեմն մերկացած էր փոխա-
նորդարանի մէջ, այժմ կապաշխարէ յԱզգ. Հիւան-
դանոց, և ի՞նչու չըլլայ այսպէս, քանի որ բարձր-
աստիճան անձանց միջամտութիւնը կը գործէ:

Պատրիարքական դահակալութեան ծախքերը
տակաւին չի հայթայթուեցան: Ազգ. Վարչութիւնը
ճարահատեալ նորօրինակ միջոց մը ստեղծեք է
այն է կարևոր ազգայնոց դիմել և մէյմէկ նպաստ
ստանալ այս ծախքերն հոգալու համար: Ազգին
պարտքն է անշուշտ այսպիսի պարագաներու մէջ
յօժարութիւն ունենալ պահանջուած նպաստը ըն-
ձեռելու համար: Սակայն կը զարմանայ մարդ երբ
կը լսէ որ մի քանի հարիւր ոսկի հանգանակելու
համար օրերով շարաթներով վիճաբանութիւններ
կըլլան, որոշումներ կը տրուին և վերջապէս Պատ-

րիարքարանի մի քանի պաշտօնեաներ մեծատանց
դռները ափ կառնեն բաժին մը ստորագրել տա-
լու համար ի նպաստ Պատրիարքական Գահակա-
լութեան ծախուց: Ուրիշ ժամանակներ այսպիսի
հանգանակութիւնք յանձնախումբերու միջոցաւ լռիկ
ու միջիկ կը կատարուէին առանց դժուրելու հրա-
պարակը, առանց ձանձրացնելու այս կամ այն
անձնաւորութիւններ: Ինչ որ է, թող Ազգին կա-
րևոր պտոյքները հոգացուին, փոյթ չէ ինչ եղա-
նակաւ ալ լինին:

Տ. Յարութիւն Պատրիարք տոսօր վաղը ի կա-
տար կը հանէ այն մեծ գործը որում ձեռնարկած
էր և որմէ կախում ունի իւր վերադարձն յերու-
սաղէմ, այն է ի նպաստ Երուսաղէմի դաւառաց
մէջ հաւաքեալ տրոց լուծումը: Գաւառներէն ի
Բ. Դուռն Նասած հեռագիրք կը հաւաստեն Ե-
րուսաղէմի հաշուոց օրինաւորութիւնն ու ստու-
գութիւնը. յուսալի է ուրեմն որ Երուսաղէմի պա-
հանջից խնդիրը մօտ օրէն կը վերջանայ և Յարու-
թիւն Պատրիարք բաղձացեալ կարգադրութիւնը
ձեռք բերելով կը վերադառնայ յիւր Աթոռ քաղ-
ցըր յիշատակ մը թողլով աստ ի Պօլիս Կ. Պօլսոյ ե-
ռամեայ Պատրիարքական այն ծառայութեանց որ
դնահատուած են աղդէն և որոց համար իրաւամբ
չնորհակալութեան քուէ տուաւ Ազգ. ժողովն առ
Տ. Յարութիւն Պատրիարք: Ն. Սրբազնութիւնը
կարծես յետ թօթափելոյ Կ. Պօլսոյ Պատրիարքա-
կան փշալից աթոռոյն լուծը, նոր եռանդով և նոր
ողևորմամբ կը փայլի եկեղեցական և Ազգ. հան-
դէսներու մէջ. այնպէս որ Ն. Սրբազնութեան
գործոց չհամակրող Պօլսեցին կը հարցնէ իւրովի
թէ ի՞նչ փոփոխութիւն է այս. ի՞նչ եղաւ Տ. Յա-
րութիւն Պատրիարքի որ եկեղեցական հանդէս-
ներու մէջ Տիւրանլուի դերը կստանանէ, ճաբար
ու վսեմ լեզու մը կը գործածէ և իշխանական հե-
ղինակութեամբ հանդիսադիր կը կանգնի եկեղե-
ցական օժման ու արարողութեանց, որ ի բաց թօ-
թափելով պահ մը նախկին խոժոռ դէմքն ու մե-
լամաղձ ոգին, կը զուարթանայ, կը հիացնէ ու կը
յափշտակէ մտքերը և մինչև իսկ բարձրաստիճան
եպիսկոպոսաց սքանչացումը կը գրաւէ: Բարի
սրտերն ու բեղուն մտքերը օր մը չէ օր մը իւր-
եանց արգասիքը կարտադրեն ու կը ճանչցուին:

ՍՈՒՐ

1 Դեկտեմբեր 1888

Կ. Պօլիս

ԿՈՎԿԱՍԷՆ ՆԱՄԱԿ

(Շար. նախորդ թիւէն)

Այնուհետև Մակար Սրբազանը, հայերէն ի հարկէ ասում է մի ուղերձ, մի բարի գալստեան մաղթանք, որ անմիջապէս թարգմանում է Գեր. Աղափիրեան, Դրանից յետոյ՝ Կայսրը հարցնում է Մակար Սրբազանի առողջութիւնը և թէ չունի՞ արդեօք վիշտ, ուրիշ խօսքով, խնդիրներ ունի՞ ասելու։ Ահա՛ պատեհ առիթը, որից չիփփն՝ օգտուում է Յարընտիրը։ Նա թէև իւր խնդիրը դրաւոր պատրաստ ունենում է իւր դրպանում, բայց Կայսրի ցոյց տուած վերին աստիճանի քաղաքավարի, հեղահամբոյր և քաղցր վարմունքը չփոթեցնում է նորան, որ երբէք այսպիսի քաղցր ընդունելութիւն ակնկալելու չէ եղել, և նա, փոխանակ իւր դրաւոր խնդիրը ներկայացնելու, սկսում է բերանացի խնդրել, աղերսել.... ի՞նչ.... նա խնդրում է, որ պետական ուսումնարաններում հայ կրօնը հայ մանուկներին հայերէն ուսցնեն։ Կայսրը պատասխանել է, թէ ինքն արդէն ծանօթ է այդ խնդրին, Կառավարութեան և Էջմիածնի մէջ եղած բանակցութիւններից, և թէ արդէն ինչ որ հարկաւորն է, տնօրինած է, այժմ էլ նոյնը կը հրամայէ իշխան Դոնդուկով-Կորսակովին։ Թէև Կայսրի պատասխանն անորոշ է, բայց Մակար Սրբազանն իրեն եօթներորդ երկնքում է զգում և յայտնում հաղարարեալն չնորհակալիք։ Խնդիրը սրանով վերջանում է.... Այնքան կենսական խնդիրներ ունինք, և ոչ մինի մասին և ոչ մի հեռաւոր ակնարկութիւն։ Մակար կարծում է, թէ արդէն իւր խնդիրը շատ մեծ ու սարսափելի բան է։ «Գնացէ՛ք այսուհետև, պատմեցէ՛ք ամեն տեղ, թէ ինչպէս ընդունեց մեզ Կայսրը։ Պատմեցէ՛ք նաև այն թէ ինչպէս ես վերջապէս զիջայ երկտասարդների ձայնին և խնդիր արի.... Ասացէ՛ք ամենեքին էլ, որ Ռուսիայի հզօր կայսրի կամքն էր իւր դպրոցների միջից վերցնել հայ կրօնը, որ լիովին իրաւունք ունի, և ես խնդրեցի չանել այդ....»։ Գոնէ այդպիսի մի ջնջին խնդիր անելուց յետոյ (թէև իսկապէս չարժեք մի միայն «այդ» անել մի Կայսրի՝ որ 100,000,000 ժողովուրդների տէր է և իշխան....) խնդրած լինէր, որ արքունի դպրոցներում հայ կրօնի և հայոց լեզուի ուսուցիչներին ինքը կամ թեմակալը նշանակելու իրաւունք ունենայ։ Ապա թէ ոչ, կարծես կարելի չէ թողնել հայ կրօնի հայերէն աւանդումը լոկ անուանական եղանակով,

ինչպէս որ իսկապէս լինում է այժմ (1)։ Սակայն շարունակեմ՝ թէև հետաքրքրաշարժ ոչ ինչ կայ։ Կայսրուհին նստում է գահաւորակի վրայ։ Նրա կողքին բաղկաթուռի վրայ նստում է Կայսրը։ Իսկ նրա դէմ առ դէմ Յարընտիրը։ Եպիսկոպոսները, ինչպէս որ վայել է, կանգնած են մոտ։ Կայսրը հարցնում է Մակար Սրբազանի, Թադէոս և Գրիգոր եպիսկոպոսներից առանձին, առանձին նրանց կենսագրութիւնից տեղեկութիւններ։ Ի միջի այլոց շեշտակի հարց է առաջարկում Գեր. Գրիգոր եպիսկոպոսին թէ «Դորպատի համալսարանումն էք աւարտել ձեր ուսումը»։ «Այո՛, Ձերդ Մեծութիւն» պատասխան է լինում նրան։ «Ինչի՞ «անպատճառ» Դորպատոգնացիք»։ «Լազարեանց ճեմարանն աւարտելով, բարերարն այնպէս ցանկացաւ»։ Այս փոքրիկ խօսակցութիւնը մէջ բերի, որովհետև այդ տեղից կ'երևի, թէ Ռուսիայի Կայսրը ի՞նչ աչքով է նայում Դորպատի համալսարանի վրայ, որը թէև այն երկար տարիներ է որ ռուսական համալսարան է կոչւում, բայց մնացել է զուտ գերմանական համալսարան։ Մի քանի անկարևոր հարց ու պատասխաններից յետոյ՝ Կայսրը և Կայսրուհին բարձրանում տեղերից և կրկին առաջուայ կարգաւ առնում են Մակար Սրբազանի աչքը և փոխադարձ։ Թադէոս Սրբազան ևս համբուրում է Կայսրի աչք։ Այնուհետև առաջնորդւում են դէպ ի ժառանգի ընդունարանը։ Ժառանգը կանգնած է լինում դրան մէջ և համբուրում է Յարընտիրի աչք։ Իսկ Յարընտիրը՝ նրա ճակատը։ Մի քանի աննշան հարց ու պատասխաններից յետոյ՝ Թադէոսը առանգը յայտնում է, որ ինքը ցանկանում է գնալ Էջմիածին, տեսնել այդ Սրբավայրը.... «Փութացէ՛ք, խնդրում եմ, Ձեր օրհնաբեր դալուստը, Ձերդ Բարձրութիւն, որպէս զի տեսնեմ իմ աչքերով այդ բաղդաւորու-

(1) Այսպէս օրինակ՝ Թիֆլիզի տղերանց պրօգրիմնալիօնում հայոց լեզուի ուսուցիչ ոմն Առիւծեան, որ աւանդել է Ներսիսեան դպրոցը և յիշեալ պրօգրիմնալիօնում մի և նոյն ժամանակ ուրիշ պաշտօն էլ ունի, հայ լեզուի դասերը թարգմանել է տալիս ռուսերէն, հայերէն կարդալ է տալիս, և կարդացածը ռուսերէն պատմել և գրել ստիպում է աշակերտներին։ Վարդանանց և Ս. Լուսաւորչի տօներին, նստեցնեմ և դաս պարպպեցնում աշակերտներին և այլն։ Կամ նոյն ուսումնարանի ռուս կրօնուսոյցը հայ աշակերտներին ըստիպում է դասարանում առաջին կարգում նստել, լսել իւր դասը, նկարել Պաղեստինը և այլն և այլն։

բութիւն էլ, որովհետեւ ծեր եմ»։ Յետոյ վերադարձան տուն։

* *

Սկզբան մոռացայ յիշելու, որ երբ Յարրնտիրը զնում է Պալատ, և ահա ժպիտն երեսին և քաղցրութեամբ գիմաւորում է իշխան Դոնդուկով-Կորսակովը և ասում է. «Ձերդ Սրբութիւն, ես բաղդաւոր եմ համարում ինձ, որ պիտի առիթ ունենամ Ձեզ ներկայացնելու Կայսրին, և ուրախ եմ, որ Ձեզ տեսնում եմ կայտառ ու առողջ (դրանից աւելի ի՞նչ կ'օգտուէր կարելի էր ասել Մակարին...)»։ Մինչև այժմ ցաւում եմ, որ մեր մէջ տարածայնութիւններ ծագեցան, սակայն յոյս ունիմ, որ այսուհետեւ ամեն բան լաւ կ'ընայ»։ Իշխան Դոնդուկովի այդ խօսքերից արդէն կարելի էր եզրակացնել, որ նա վախճում էր, չլինի՞ թէ Մակարը իւր դէմ դանդաղեցնէր ներկայացնել Կայսրին։ Խեղճը չէր իմանում, որ Մակարն ինքն էր մի կերպ աշխատում, որ Դոնդուկովի բարեհաճ ուշադրութիւնը գրաւէ։ Մակարն ուրախանում է առիթից և առաջին աշոգութեան նշան է համարում այդ իրեն համար։

Սեպտեմբերի 30ին պալատում ճաշ կար սարքուած, որին հրաւիրուած էին և Յարրնտիրն ու իւր ուղեկիցները, բայց օրն ուրոտ լինելով, խեղճերը մնում են արքայական սեղանին անմասն։ Պատմում են, որ Աղափիրեան Սրբազանը ճաշի վրայ ուղեւ է խօսիլ և խօսել է... ի՞նչ, Աստուած դիտէ թէ ի՞նչ։ Իրենք էլ ամաչում են պատմելու, միայն այսքանս յայտնի է, որ նոյն իսկ Յարրնտիրը չափազանց դժգոհ է մնացել նրանից։ Պէտք է այս առիթիւ ասել, որ Մակարը շատ անաշոյղ ընտրութիւն էր արել իւր վեր վերցնելով Թադէոս և Դրիգոր եպիսկոպոսներն, առաջինն միամիտ, անտաշ, կոպիտ, աշխարհից «բէխարար» մէկըն է, իսկ միւսը՝ Դրիգոր եպիսկոպոս Աղափիրեանցը, թէև համալսարանաւարի, բայց արդէն համարեա թէ կիսացնոր մի անձն է. նաև ոչ խօսածն է իմանում և ոչ խօսելիքը. ասում է մի բան, կիսատ թողնում, խօսած տեղը քնում... և մի և նոյն ժամանակ էլ սարսափելի արբեցող է. նոյն իսկ Կայսրի մօտ արբած է դնացել, այնպէս որ չէ համբուրել Կայսրի կամ Կայսրուհու ձեռքերը, որոնք օծեալ են համարում, մինչդեռ ժառանգին ներկայանալով՝ համբուրում է նրա ձեռքը, որ օծեալ չէ և դեռ պատանեակ է փոքրիկ։

Ճշմարիտ է, թէ չունինք կարդին հոգևոր մարդիկ, բայց և այնպէս կարելի էր եղածների մէջ ընտրութիւն անել։ Սուրէնեան Գեր. եպիսկոպոսը թէ՛ արօքաքուստ՝ գեղեցիկ, համակրելի անձն է և թէ ներքուստ, մտաւոր կարողութեամբ։

Գեր. Սուրէնեան Սրբազանը վատիկապիկազում, որ իր թեմն է, ընդառաջել է Նոյնին Մեծութիւններին և արժանացել է սիրալիր ընդունելութեան։ Հրաւիրուել է նաև արքայական ճաշին։ Նորին Սրբազնութիւնը շատ լաւ տպաւորութիւն է արել կայսերական գերդաստանի անդամների վրայ։ Ինչպէս գիտէք, Արժ. Խորէն վարդապետ Ստեփանէն մեր Ռուսահայերի մէջ միակ ճարտար և գրաւիչ քարոզիչն է և կենդանութեան վաղ հասարակութեան ճարակելու երկնառաք ընդունակութեան տէր մարդ է։ Իսկ նորա ռուսերէնն անհամեմատելի է, ինչպէս նա այդ ապացուցել է Թիֆլիսում գումարուած Հնասէրների ժողովում Հայոց Ե. դարի մասին խօսելով, ուր բոլոր գիտնականներն ափի վերան մնացին զարմացած։ Խորէն վարդապետի միակ պակասութիւնը նրա անթիւ բարեմասնունութիւնների մէջ՝ դիւրարորոք բնաւորութիւնն է։ Նա իւր զայրոյթի միջոցին ընդունակ է ամեն բան անելու։

Աւարտում եմ գիրս՝ որ բաւական երկարեցաւ և որ լրջամիտ Հայոց ուշադրութեան արժանի կէտեր կը պարունակէ։

ՀՐԱՑ

Արեւելեան Մամուլ

7 հոկտ. 1888

ԹՂԹԱԿՅՈՒԹԻՒՆՔ

... Խմբագիր

Գիտեն անշուշտ պատուական լրագրող. աղին ընթերցողը թէ՛ Պանտրմա 800 տուն հայ բնակիչ ունենալով հանդերձ, իբր թէ չունէր իւր Աղգ. խնդիրներն կարգադրելու ձեռնհաս անձինք, կանոնաւոր վարժարան, չքեղ եկեղեցի, օրինաւոր Թաղ. Խորհուրդ, աշակուղ հողաբարձութիւն և այլն։ Սակայն ներուի մեզ ըսել ճշմարիտ թէ՛ Պանտրմա ունենալով իւր մէջ բանիբուն, Աղգ. յառաջդիմութեան ցանկացող, վարժարանաց բարեկարգութեան անձկայրեաց, պատուաւոր անձնաւորութիւններ, կը գտնուէր յետագիմութեան «Օ» աստիճանին, վրայ զոհ լինելով ընդ միշտ Պալըէսէրի դաւառական անարժան վարչութեան քմահաճոյից, որը ծնունդ են երկար տատնէ՛ ի վեր առաջնորդի մը բացակայութեան և որոց բաղմաթիւ ապացոյցներն տեսնելու տխրութիւնն ունեցած եմք յաճախ մինչև իսկ ներկայ Պատ. Թաղ.

Խորհրդոյն նկատմամբ. որ դրեթէ ասոր փախուստ տուող իւր ընկերաց կողմանէ 'ի պաշտօն կոչուած օրէն ի վեր հակառակ առաջնորդական տեղապահ քահանայի վաւերացման և իւր կրկնակի խնդրանաց դաւառական վարչութեան կողմանէ իւր ընտրութիւն չվաւերացուելով, անտարակոյս նորընտիր Թաղ. Խորհրդոյ չէզոք և գործունեայ մարմին մը լինելէն չ'զոհանալով ուժաբեկ կը մնար իւր բարի նպատակներն իրադրօթել ի վերաջնութիւն Պանաւորմայի Ազգ. քայքայեալ վիճակին. որ ինչպէս յայտնի է տխրադեցիկ մթնն վարադուրով մը ծածկուած էր շնորհիւ անկարող վարչութեան Պալքէսէրի՝ որ ինչպէս ցարդ տեղւոյս անխնամ մնալուն առթիւ տալովն չյադենալով, Ազգ. սոյն սըրտածակիկ յետադիմութեան զգածեալ սրտերն ալ կեղեղեալ անխղճութիւնն կունենայ, չգործել ինչ որ բարին է և օգտակար, Արդի Թաղ. Խորհրդոյ հինգ անդամք առ յուսահատութեան իրենց անվաւեր և յողորմող պաշտօնէն խոյս տալով թէ և բոլոր հոգերն ծանրաբեռնած էին մի միայն մնացեալ երկու անդամոց վրայ. (1) սակայն սոքա անվեհեր իրենց փոքր ամասնութեան դէմ տեսնելով թէ եկամտից հասոյթներն 'ի զուր պիտի վիճանան դաւառական աւերիչ աղդեցութեան տակ կարգեալ և իբր անզգայ գործիք ծառայող անկար անձանց ձեռամբ. և թէ քանի քան ժամանակներէ 'ի վեր յարածիւն խռովութեանց ասպարէզ բացող մեծաքանակ պարտքերն այս ամ ևս չհատուցուելով, պիտի լինի յետինն չար քան դաւաջինն, տողորեալ աղնիւ զգացմամբ և աղքատիքական եռանդեամբ զօրեղապէս պաշտպանելով Ազգ. իրաւունքներն իրենց դողդոջուն վիճակին մէջ, և ցուցնելով հաստատամտութեան գեղեցիկ օրինակ մը, կարողացան Ազգ. հին և նոր փոքր ու մեծաքանակ պարտքերն հատուցանել և այսու փրկել զԱզգն տաղտուկէ և անվերջանալի յուզմունքներէ, և ընծայել դիւրութիւն վերակենդանութեան մեռեալ վիճակիս:

Թաղ. Խորհուրդն ցաւ զգացեալ իւր անվաւեր ընտրութեան վրայ որով չէր կարող իւր բարի նպատակն գործադրել և թէ Խորհրդոյն ընդ երկու անդամքէ բաղկացեալ լինելն սահմանադրութեան օրինաց գլխովին հակառակ է, գիտնալով միանգամայն թէ վրէժխնդիր դաւառական վարչութիւնն ըստ առաջնոյն խուլ և անտարբեր խնդրակաց, ճարահատեալ կը պարտաւորի գիմել

(1) Աստ արժան է հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել յիշեալ ջանադիր երկու անդամոց Գրիգոր Խաչատուրեան եւ Կարապետ Արզումանեան էֆէնտիներու, որք ստուգիւ փոյթ տարած են իրենց պաշտօնին արդիւնաւորութեան յօգուտ ժողովրդեանս:

ուղղակի 'ի Պատրիարքարան իբր օգնական Թաղ. Խորհրդոյ՝ ներկայացեալ նորընտիր անդամոց ընտրութեան վաւերացման խնդրանօք ուրախ. եմք և զսհ տեսնելով որ Պատրիարքարանն այլ ևս ի նկատի առնելով Պանորմայի կրթական յետամնաց և Ազգ. ողբալի վիճակն, և համոզուելով անշուշտ թէ Պանորմա Պալքէսէրի ձեռամբ իբրեւ զոչխար ի սպանդ կը վարի, բարեհաճած է տրտօնել Թաղ. Խորհրդոյն առնուլ ընդ իւրեան հարկ եղած անդամներն և փոյթ տանիլ Ազգ. խնդրոց կարգադրութեան. սոյն բերկրալիւ հրամանն ինչպէս բովանդակ հասարակութեան նոյնպէս Թաղ. Խորհրդոյ մեծ գոհունակութիւն պատճառելով, յաւուցեալ 'ի մեռելոց անմիջապէս կը կազմէ իւր դիւանն 'ի մեծ ցնծութիւն, և սղեարեալ նոր կենդանութեամբ, որով քաղցր է մեզ հաւատալ թէ Պատրիարքարանի շնորհիւ և Խորհրդոյն անդուստ փափաքանօք այլ ևս ցարդ Պանորմայի նկատմամբ հրատարակեալ տխուր տեղեկութեանց յաջորդող բարեօրման աւետաւոր լուրեր հաղորդելու երջանկութիւնն կունենամ:

Տ. Խմբագիր, նուիրական քաղցր պարտականութիւն մը կատարած կը համարիմ նախ յայտնել իբր Թարգման հասարակութեանս մեր զգացած անկեղծ շնորհակալութիւնն Պատրիարքարանի, որ ինչպէս յայտնի է իւր իմաստուն տնօրինութեամբ բարեհաճած է վերջ տալ Պանորմայի Թաղական Խորհրդոյն՝ որ երբեմն յուզուելով մեծամեծ միասներ կը պատճառէր Ազգին. ապա դիտնալով որ Պատ. Խմբագրութիւնը ալ իւր երբեմնակի այցելութեամբ ականատես լինելով Պանորմայի Ազգ. աննախանձելի կացութեան ուրախ պիտի լինի Պատրիարքարանի սոյն բարեօք տնօրինութեան վրայ, կը համարձակիմ խնդրել Պատ. Խմբագրութեանէր որ բարեհաճիք ներկայս հիւրընկալել ձեզ աղգօգուտ Թերթերէն միոյն մէջ, ընդունելով շնորհակալեացս հաւաստիքն, զոր խոնարհարար կը մատուցանէ

Ձերդ
ՀԱՅԿԱՋԵ

1888. Նոյմ. 24, 'ի Պանորմա

ԱՄԵՆ. Տ. ՄԵԼԻՔԻՍԵԴԵԿ ՍՐԲԱՋԱՆԻ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԻՆ

Ուր որ Հայաստանեայց եկեղեցւոր պաշտպանութեան խնդիր կայ, հոն է Մելքիսեդեկ Սրբազան. և այս ոչ միայն յորմէ հետէ եկեղեցական ասպարէզն ընդգրկած է նա, այլ իւր աշխարհականութեան օրերէն ի վեր. եւ չէր կրնար տար-

քեր կերպով ըլլալ։ Մուրադեանց Սրբազան կը վերաբերի հին ու հաւատացեալ ազգասէրներու խումբին որոց թիւն երթալով կը նուազի՝ առանց կարենալու բոլորովին նորոգուիլ նոր սերնդեամբ։ Ներսէս Աշտարակեցւոյ ձեռնի տակ ու Շանչեանցի վարդապետութեամբ սնած ու զարգացած, Աղգի և Եկեղեցւոյ սէրը ծծած է նա ի մանկութենէ, այդ սիրով բարախել ուսած է իւր սերտ յորմէ հետէ զգայ սկսած է, այդ սիրով խմորուած ու զանգուած է իւր հոգին։ Մինչդեռ այդ սէր բաղմաց վրայ լոկ դիմակ մ'է, Մելքիսեդեկ Սրբազանի կեանքն է, բնազդն է։ Աչքէ անցուցէք ինչ որ խօսած ու դրած է նա՝ սկսեալ այն քարոզներէն զոր դեռ պատանի կը խօսէր ի ներկայութեան Աշտարակեցւոյն մինչև իւր վերջին՝ Երկու Խօսքն և պիտի համոզուիք թէ Աղգին ու Եկեղեցւոյ քարոզն բոլորն ու անկեղծ փափաքն միայն շարժած է իւր շուրթն ու դրիչ ի սկզբանէ մինչև ցայսօր։ Այդ քարոզն նուիրելու և առաւել արդիւնաւորութեամբ աշխատելու խորհրդով նա յետ ուսուցչական պաշտաման մըուած է Եկեղեցական կոչման, միշտ պատրաստ ամեն անձնութեան և ամէն զոհողութեան գոր պահանջէ իրմէ Հայ Եկեղեցւոյ դատն, Հայ Աղգի գոյութեան ու զարգացման խնդիրը։ Եւ Ամեն Մուրադեան Սրբազան ո'չ միայն բարձրագոյն աստիճանաւ ունի այս Եկեղեցասիրական ու ազգասիրական ոգին, այլ և զայն օգտակար դործերով արդիւնաւոր ընելու համար պահանջուած մտաւորական ու բարոյական յատկութեամբն ու ձիրքերով օժտեալ է առաւելապէս։ Ըմենամարտը բարոյական մը, բարձր խիղճ մը, զարգացեալ կրթութիւն մը, վարչական անձխտելի տաղանդ մը, սրտագին պիտի խօսուի թիւն մը, միացեալ իւր խորին ազգասիրութեան, զինքն արդարեւ բրած են չքնադագոյն գոհարն Հայ Եկեղեցականութեան, զերազանցապէս կարող օգտուի ծառայելու Եկեղեցւոյն պայծառութեան, Աղգին մտաւորական ու բարոյական զարգացման։ Երբ յետ մեծասանամեայ առաջնորդութեան հրաժեշտ կուտար Ձմիւռնիոյ վիճակին, կրնար, որպէս Ազգոտ Հոռմի, ըսել ինքն ալ Ձմիւռնիոյ համար, ակնարկելով ազգային հոյակապ հաստատութեանց, «Աղիւսեայ դտայ քաղաքն, Մարմարեայ դայն կը թողում։» Որ առաջնորդ իւր հրաժեշտի օրն՝ կրցած է իւր հրաժարագրոյ մէջ թուել այնքան արդիւնք, այնքան վարչական, տնտեսական ու կրթական բարեկարգութիւնք։ Այս բարձր յատկութեանց ազգովին դնահաստեմն էր որ վերջին կաթողիկոսական ընտրութեան մէջ Նորին Սրբազանութեան շահեցուց Աղգին միահամուռ քուէներն ու հռչակեց զինքն գահակալ Ս. Լուսաւորչի Աթոռոյն, թէպէտ Աղգն չունեցաւ բախտը տեանելու դնա բազմած նորա վրայ և ի ձեռն առած ամենայն Հայոց հայրապետութեան գաւազանն, զոր պիտի կրէր նա այնքան արժանաւորութեամբ և Եկեղեցւոյն համար այնքան փառօք ու արդեամբք։ Սակայն գահուն վրայ կամ գահուն ստորուոր, Մելքիսեդեկ Սրբազան նոյն արի զինուորն է միշտ անձնուէր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն փառացն ու բարձրութեան։ Երկու երեք ամիս յառաջ Լեոն ԺԴ Պապի մի կոնդակն, որով նա հրաւեր կը կարգար Հայոց ի պապականութիւն, խորապէս կը յուզէր Հայերն և կ'սպառնար գալթակղութիւն ձգել մտքերու մէջ ու խրամատել Եկեղեցւոյ ցանկն։ Մելքիսեդեկ Սրբազան գրեց յայնժամ այն ներշնչեալ հռչակաւոր պատասխանն, որ ընդհանուր հիւսնաման արժանացաւ և գոհացուց Հայոց սրտմտեալ

ու վերաւորեալ խղճերն, հայաբնակ գաւառներու մէկ ծայրէն ցմիւսն ցնծումի աղաղակ մ'ընթացաւ ի լուր սքանչելի բանիցն այն հայ Եկեղեցականին որ զՊապն իւր դէմն առած՝ կը բացատրէր նմա Աւետարանի ճշմարիտ իմաստն ու սրբութիւնն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն։ Ինչ վեհ յաղթահարիչ պատասխան, համակ տողորեալ քրիստոնէութեան իսկական ոգւով, մեղմ և հզօր միանգամայն, ճշմարիտ Հայրապետի, Շնորհալույ մարժանի, պատասխան, կորովի մտաց և բարձր հոգւոյ արդասիրք։ Մեր ձեռքին մէջ ունիմք այժմ Նորին Ամենապատուութեան մի այլ դրուածն, որ այն ինչ դուրս եկած է մամլոյ տակէն։ Նորա վերնագիրն է «Երկու Խօսք Ռուսաստանի Հայոց կրօնական և կրթական վիճակին վրայ»։ Երկու խնդիր կը յուղէ Մելքիսեդեկ Սրբազան այս գրքոյի մէջ, մին է կաթողիկոսական խնդիրն և միւսը Ռուսահայ վարժարանաց խնդիրը, երկուքն ևս Աղգի և Եկեղեցւոյ գոյութեան համար մահու և կենաց խնդիրք։ Աղեղորեալ ու ոգևորիչ ոճով մ'որ իրեն յատուկ է ուշադրութիւն կը հրաւիրէ Հայ Եկեղեցւոյ կրած հարուածին ու Հայ ազգութեան սպառնացող վտանգին վրայ։ Ախոյեան կը կանգնի Հայոց խղճի աղաւտութեան ու կրօնական անկախութեան մեծ դատին, Հայրապետական Առաքելական Աթոռոյն ինքնօրինութեան, և աղեկտուր բողոք մը կը բառնայ Ռուսիոյ կառավարութեան ձեռքը Հայ վարժարանաց փակման և Մակար Սրբազանի ցոյց տրած անտարբերութեան դէմ։ Մելքիսեդեկ Սրբազան, որպէս յաճախ կը յիշէ Յովսէփներու և Ղեւոնդներու անունն, կը ներկայանայ և ինքն իրեն ճշմարիտ Յովսէփ մը, Ղեւոնդ Երեց մը վերամարտիկ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ իրաւանց։ Որպէս բազում վկայութիւններ ի մէջ կը բերէ Նիշէէ, ինքն ալ կը թուի իւրացուցած լինել Եղիշեայ ոգին և Եկեղեցւոյ աղաւտութիւնն ընդ լծով արկանելու ջանից ու փորձերու առջև կը բարբառի մի և նոյն սուրբ դայրայթիւ։ Հզօրապէս կը փաստարանէ ու կը պարպէ կրօնական աղաւտութեան սկզբունքն, Եկեղեցիներու անկախութեան իրաւունքն, և ցոյց տալով ողբալի ու ազգակործան հեռանքն օտարին ու քաղապականութեան մեր Եկեղեցւոյ կարգացն ու սովորութեանց մէջ միջամտութեան՝ կ'ուղէ նիւրհալ խղճերն արթնցնել ու իրաց տխուր ու սպառնալից վիճակին դուրման տանելու կը յորդորէ։ Իւր գրքուկի երկրորդ մասն նուիրուած է առանձինն Ռուսահայոց ազգային կրթական վիճակին նկարագրութեան։ Անդ պայծառապէս կը տեսնուի թէ ինչ կարժեն այն վարժարաններն որոց բացումն փողերով ու թմբուկներով աւետեցին Մակար Սրբազանի կուսակից թերթեր իրեն գոհացուցիչ կարգադրութիւն դպրոցական խնդրոյն, — Ռուսական յատակագծի վրայ ձեռած այն «միգրատան» ու «երկդասեան» վարժողք որք յաջորդեցին 4-6 դասարաններով փակեալ վարժարանաց և որոց հաստատման իւր հաւանութիւնն յօժարափոխ ընծայեց Մակար Սրբազան ըստ բաղձանաց կառավարութեան։ Ինչպէս Եկեղեցւոյ վրայ, նոյնպէս և դպրոցաց նկատմամբ չերմ հոգւով կը խօսի Տ. Մելքիսեդեկ Սրբազան։ Կը հաստատէ Եկեղեցւոյ և դպրոցի անբաժանութիւնն, և հայոց անձխտելի իրաւունքն խաղաղապէս զինքեանա զարգացնելու ուսման և կրթութեան մէջ և իւրեանց սեփական վարժարանաց մէջ մշակելու և աւանդելու իւրեանց ազգային լեզուն ու կրօնն, իւրեանց ազգայնութեան այդ էական տարերքն։

Այդ դիրք նախ իւր ազգասէր ու եկեղեցասէր վեհ ոգւոյն վսեմ ազադակն է, զսպուած իւր մէջ երեք ամբէ հետէ և զոր հուսկ ուրեմն կ'արձակէ ուժգին, անցելով ամէն ճշմարիտ Հայոց սրբունքն: Ինքն իսկ կուտայ իւր եռամեայ լուծեան բացատրութիւնն, ըսելով թէ «խոհեմութիւն համարած էր լուել, որպէս զի խնդիրն անձնականութեան չվերածուէր»: Արդէն նոյն իսկ այդ լուծութիւնն ո՛չ ապաքէն չարաչար մեկնուած էր. ո՛չ ապաքէն պահանջած էին որ նա մերժէր ազգային բռնարարեալ իրաւանց հաւատարիմ մնացողներու յարգանաց ցոյցքն առ ինքն և ի լուծութիւն ու ի ձեռնթափութիւն հրաւիրէր զանոնք, միաբանելով այսպէս անոնց հետ որք մատնտու եղան Եկեղեցւոյ ազատութեան: Ո՛չ ապաքէն յիշատակութեան փտուին խնդիրներ յարուցին և յանգւնեցան հարկադրել իւր վրայ որոշեալ տարազ մը՝ պայման դնելով զայն իւր պատարագներուն, ինչ որ սակայն զայրութիւ մերժեց Նորին Ամենապատուութիւն չհաւանելով ստրկացնել իւր խիղճն: Ի՞նչ, միթէ Մեկքիսեդեկ Սրբազան, վասն զի Կաթողիկոս ընտրուած էր, պարտէր ի բա՞ց թողուլ իւր ճշմարիտ Հայ Եկեղեցականի խիղճն, և փառասէր կարծուելու երկիւղով յանձն առնուլ իւր ի մանկութենէ պաշտած սկզբանց ուրացումն: Մուրատեանց Սրբազան չէր կարող ընել զայս. լուռ ու չէզոք կե-

ցաւ որչափ և ինչպէս որ կարելի էր. իսկ այդ իւր սիրտն կը խորտակէ ամէն թումր, կը յորդէ իբր գետ մի առատացեալ: Այո՛, յսելի կ'ընէ, իբր Հայ և իբր եկեղեցական, իւր խղճին բողոքն, «ինքնասպանութիւն» համարելով «այսպիսի բռնարարման առջեւ յուելն», և յետոյ ձայն կուտայ համայն Հայոց չլուել «Պէ՛տք է որ, կը դռնէ նա, լուծեամբ ընդունինք այս փոփոխութիւններն»: Ո՛չ, յաւիտեան ո՛չ, քանզի մեր եկեղեցին, մեր խիղճն, մեր լեզուն, մեր ազգային տիպն Աստուծոյ պարգևներն են, և մեր նախնիք աւելի սիրած են մեռնիլ քան թէ այդ պարգևներն փոխել կամ ուրանալ:» Մեկքիսեդեկ Սրբազան մասնաւորապէս խորհուրդ կուտայ Տաճկաստանի Հայոց «իւրեանց խնդիրն ներկայացնել յոտս Գահոյից Օգոստոսիառ Մուլթանին և հայցել Նորին Վեհափառութեան իմաստուն միջնորդութիւնն առ Տէրութիւնն Ռուսաց ի ստացումն բաղձացեալ արդեանց»:

Բաղձալի է որ Երկու Խօսքն կարգացունին ամէն Հայերէ, արձագանգ տան ամէն Հայ սրտից մէջ, եկեղեցականաց որքան աշխարհականաց, և գրգռեն ի նոսա բուռն փափաք դարմանելով ապօրէն ու փրանգալի կացութիւն մ'որ ճանապարհ կը բանայ Հայ եկեղեցւոյ ստրկացման և կ'սպառնայ մեր ազգային գոյութեան

Ռ. Յ. Պ.

խոստովանանք մը ըրի իրեն, և ճշմարիտ խոստովանանք մ'էր ըրածս, և այս խոստովանանքը բաւ էր անհետացնելու նորա աշխից վարդերն, և նորա երիտասարդութեան փայլը. նորա տագնապը զիս կը վերաւորէր:

Սակայն քովս էր, յիս յենած, նա՛ որ իմ իտէականս էր, իմ փափաքս, իմ ազնուականութիւնս, ջղաձգօրէն կուրծքիս վրայ կը սեղմէի, կը համբուրէի, չսթափեցաւ, կոչեցի սպասաւորները, վազեցին, մամն ալ եկաւ:

Պաշտօնակալը նորէն պարպեց գաւաթը, զլուխը ձեռաց մէջ առաւ և մնաց այնպէս էւրիկ, յետոյ նորէն կրկնեց:

— Ի՞նչ ունիս, յուզուած կ'երևիս, ըսաւ Վլատիմիր, երբ տունէն ներս մտայ:

— Զր գիտեմ, պատասխանեցի:

— Տէրդ տեսնելէ կուգամ, աւելցուց, տասն հազար ռուպլի սուի քեզ համար, չընդունեցաւ: Արդարեւ հասկցայ որ չէր կրնար առնուլ ստակը, քանի որ խաղի մէջ, այն գիւղն որոյ կը պատկանիս դու, վրայ տալով կորսնցուցած էր: Բայց մի յուսահատիր, միջոց մը պիտի գտնեմ համաձայնելու համար նոր տիրոջ հետ, որչափ ալ կոշտ ու բիրտ մարդ մը լինի:

դուք, իմ ո՛վ լինելա չէք գիտէր:»

Խոստումն նորէն կրկնեց, հառաչելով, և նորա մէն մի խօսքը, ամենավեհանձն և անմեղանջ սիրոյ բացատրութիւնքն էին: Ո՛հ, քանի գեղանի էր այդ պահուն, որքա՞ն կը հպարտանայի հոգւովս: Առաջս նոր կեանք մը կը բացուէր, ուրիշ մթնոլորտ մը: Առաջին անգամ, յուսահատութիւնս փարատեցաւ այդպէս. և բանականութեան ձայնը հոգիս չէր տանջէր: Համարձակօրէն խօսք առի, հպարտ ակնկալութեամբ, և առնական վստահութեամբ, ու ըսի. «գիտե՛ս, ո՛վ է դէմդ կեցողը, գիտե՛ս, որո՞ւ կը խոստանաս յաւիտեանական հաւատարմութիւն: Ես գերի մ'եմ, գերի»:

Հազիւ թէ այս խօսքերն կ'արտասանէի, վրաս վախ մը եկաւ, պաշտօնական վճիռ մը տուած էի անձիս վերայ:

Ալեքսանտրին դժգունեցաւ և ինկաւ բազկացս մէջ: Ինչո՞ւ տկար արարած, բառ մը զգեստնած էր զայն: Շիտակն ըսեմ ձեզ, անդթօրէն դիտեցի նորա արտեւանանց փակուիլը և գունատ դէմքը: Այս տեսակ տկարութիւնները կ'արհամարհէի: Կարեւոր

Սոյն ֆուստուհայ Գրականի Բառարանն հակառակ
 Դուր փոքր ծառային ու համեմատ գնայն՝ կը պարտենակէ
 գրեթէ մեծ բառադրոց չափ բառ եւ ոճ։ Անձուկ միջո-
 ցի մէջ հեղինակն յաջողած է յաճախ ղեկողել աշխար-
 հաբար բառերուն եւ սճերուն քով գրաբար համանիշ-
 ներն ալ, որք անհրաժեշտ են մատենագրական դործոց
 թարգմանիչներուն։ Ի հարկի բառերուն տաճկերէններն

ալ դրուած են, որպէս եւ անկանոն արտասանութիւնք։
 Սոյն նիւթական ու բարոյական առաւելութիւններէն
 զատ՝ կարեւոր թերի մ'ալ կը ընու Գրականի Բառագիրքս,
 որուն կցուած է սլաւոմական, աշխարհագրական ու դի-
 ցարանական անուանց բառարան մը։ Բառագիրքսին
 վերնագրեալ հատուած մ'ալ՝ ուր համառօտիւ կ'աւան-
 դուին բառակազմութեան կանոնք՝ եզական դործ մը կը
 կացուցանէ Դրականի ֆուստուհայ Բառագիրքը։

Գինն է միայն 12 դահեկան։

Կաղմեալ Անգղիական հաստատուն կազմով

ՆՈՐ ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ

ՊԱՂՏԱՏԻԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համառօտ եւ փոքրիկ Աղօթագիրք մը որ շատ յար-
 մարութիւն ունի ընտանեաց համար եկեղեցւոյ մէջ դոր-
 ծածելու, եւ կը պարունակէ օրուան ամբողջ աղօթք-
 ներն։

ՏԵՐ-ԽԱՐԱԳԻՐ

Մ. Յ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՏԵՊԵՐԵՐԻՆ—Մ. ՍԱՐԵԱՆ

— 40 —

Ուր կ'երթաս, հիմա։

— Սենեակս, ըսի, քիչ մը հանգստա-
 նալու համար։

Առանց ուր երթալս զխոնարու դուրս
 ելայ։ Արիւնը երակացո միջ կ'եռար, եւ ա-
 մենաստոյի երեւոյթներ կը պատկերանա-
 յին մտացո։ Մերթ կը կարծէի որ Ալեք-
 սանտրինի ամուսինն, ճաշի առին զիս իր-
 քն ծառայ կը գործածէր իւր հարսանեաց
 օրը, վերթ՝ զիս յղական կը տեսնէի Ալեք-
 սանտրինի ամուսին ետեւ, եւ ամուսինը նու-
 տած հպարտօրէն անոր քով, ինձ կ'ըսէր,
 «Պետրոս, գինի տուր ինձի»։

Մերթ կը տեսնէի տէրս, խաղու սե-
 դանի մը առաջ, ոսկիներու կոյտի մը դէմ,
 որ կը նետէր դորդին վրայ թուղթ մը տեն-
 գահար ձեռօք եւ կը սլուար վորսնցուցի,
 եղածն եղած է, քեզի ըլլայ, ա՛ռ զիւղը
 քեզի ըլլայ Պետրոսը, թէ եւ չ'ուզեցի զայն
 ծախել, սակայն բախտը ձեռք կը յանձնէ
 զայն։

Նմանօրինակ ժամատոհսիլ բանդա-
 դուչակէ մը հալածեալ, Վօլիաի երկայնու-
 թեամբ կը թափառէի, կը յիշեմ որ զար-
 հուրեալ աչօք ջուրին խորութիւնը կը գի-

— 37 —

մէջ, ինչպէս մարդ կարէ ըսել իւրովի,
 ո՛չ, աւելի հեռուն չի պիտի երթաս։ Շա՛տ
 անգամ արագընթաց ճառագայթ մը կը
 լուսաւորէր մեր յուզմանց դադանքը։ Յան-
 զգայս որոշեալ ժամու մէջ ղերար կը դու-
 նէինք։

Իրիկուն մը միս մինակ էինք սրահին
 մէջ։ Մեծ մայրը ուրիշ սենեակ մը կուտա-
 սէր, Ալեքսանտրին լացած էր, եւ, մինչ ես
 կը պատրաստուէի հարցնել թէ ի՞նչու
 թաց են աչերն, ըսաւ ինձ. «պէտք է որ
 հանիս թողում», եւ իրարմէ բաժնուիմք։

Չեմ յիշեր թէ ի՞նչ պատասխանեցի,
 միայն սա աղէկ կը յիշեմ որ նոյն պահուն,
 ձեռքն խմիններուս մէջ էին եւ զայն համ-
 բոյրներով կը ծածկէի, եւ արտասուօքս կ'ո-
 ղողէի, եւ թէ յանկարծ Ալեքսանտրին երդ-
 ուաւ թէ ինձմէ զատ ոչ ոք պիտի սիրէ եւ
 մի միայն ինձ հետ պիտի ամուսնանայ։

Դուրսը կրակներու մէջ, խռովեալ կը
 տարուբերէր. «ինչո՞ւ երդուաք, ըսի ի-
 րեն։ Մե՛ղք, ինձ համար ստեղծուած չ'էք
 դուք, քեզի ուրիշ ճամբայ մը բաց է, եւ
 քեզի այս աշխարհիս ուրախութիւնը, իսկ
 ինձի, Աստուծոյ պարգեւները, Բայց